

značaja iskal vedno nova tehnična vprašanja, se poglobljal vanje in po tej poti prišel do študija starih mojstrov, ki so tovariše sicer navduševali s kolorističnimi programi, ne pa tudi s svojo delavniško spretnostjo. Sternén se je prav zaradi svojega osebnega zanimanja mogel vglobiti v preteklo ustvarjanje in je postal naš najzanesljivejši restavrador in reševalec starin, ki mu še danes ni zrasel naslednik. Neizmerna je vrsta starih slik in fresk, katere je Sternén odkril ali s potrpežljivo roko osnažil in rešil za našo umetnostno znanost, ki je vneto črpala iz tega dela. Že samo restavratorsko delo bi dovolj proslavilo mojstra ob njegovi sedemdesetletnici.

Toda skrbna tehnika in na njej zrasla restavratorska praksa ne bi mogli živeti sami zase, brez močnega umetniškega značaja. Sternén je v svoji mladosti hodil v šolo prav po smislu besede in črpal znanje iz rok svojih učiteljev. Njegov umetnostni inspirator pa je bil že v zornih letih slikarjev rojak in eden naših najmočnejših revolucionarjev, Jožef Petkovšek. Kakor on, se je tudi Sternén ves vdal naravi in njeni resničnosti, jo neprenehoma študiral in zasledoval do vseh njenih skrivnosti ter jo slikal in jo bo slikal, dokler ne bo omagala njegova krepka desnica. Zdelo bi se, da bo Sternén kot prepričan in celo zagrizen naturalist hodil z doslednostjo po poti svojih slovenskih tovarišev in postal eden stvarnikov slovenskega krajinarstva; toda vzlic nekaterim odličnim delom v mlajših in srednjih letih je Sternén z inteligenco spoznal svojo nadarjenost za figuraliko, kateri je služil z očmi in močnim razumom. Nji je posvetil svoje najsočnejše barve, svoje kompozicijsko znanje in velikopotezno stensko dekoracijo. Doživljal je v nji metamorfoze časa in svoje lastno dozorevanje: od šolsko-realističnih študij do nežno občutene barvne umetnine in do krepko zasnovane podobe brez mehkužne liričnosti, do portreta izredne moške izrazitosti, to so postaje, po kateri hodi Sternén, približujoč se tovarišem in z njimi slikajoč domačo zemljo in ljudi. V njegovem delu je najmanj simboličnosti, ni ga med našimi impresionisti, ki bi bil bolj tuj romantičnemu fantaziranju, kakor je Sternén. Njegovo delo je trdno navezano na objekt, narava je zanj absolutna resničnost, čez katero ne seže pod nobenim pogojem. Risba je zgolj priprava za slikarsko delo. Pičlo število njegovih grafičnih listov so zaključena dela, monotipije pa slikarske umetnine enake vrednosti, kakor dela velikega formata. Zdi se, da je vse Sternénovo delo sestavina velikopoteznega mozaika, čigar zaključna poteza bo storjena ob koncu tega izredno delovnega življenja. Sedemdesetletnica Mateja Sternéna za njegovo umetnost ni pomemben jubilej, ne sinteza slikarskih stremeljenj. Za nas je le prilika, da se s spoštovanjem spomnimo zelo pozitivnih rezultatov njegovega nepretrganega dela, ki tudi vnaprej spremlja sleherni njegov dan.

F. Mesesnel.

O PREKMURSKEM KNJIŽNEM NAREČJU

Razpravljanje o postopni likvidaciji prekmurskega knjižnega narečja in približevanju ter končni uvedbi knjižne slovenščine v prekmursko evangeličansko cerkev je prestopilo prekmurske meje. Pokazalo se je, da je to vprašanje važno za vse Slovence. V 3.—4. številki „Mladega Prekmurca“ sem mimogrede sprožil zahtevo po postopnem uvajanju knjižne slovenščine v prekmurski protestantski tisk in nabožno življenje. V 5.—6. številki je „Mladi Prekmurec“ priobčil članek Fride Kovačeve, ki trdi, da se bodo v bodočnosti „vsa protislovja sama po sebi izgubila“, in moj odgovor, v katerem sem jasneje formuliral zahtevo. Na ta članek je odgovoril v 9. številki evangeličanski „Düševni list“.

Zakaj je izrazil „Mladi Prekmurec“ zahtevo, naj se začne s postopnim uvajanjem knjižne slovenščine v evangeličansko cerkev? „Mladi Prekmurec“ je glasilo pokolenja, ki je zaživelo pravo življenje v novi državi in ki so mu ostali le blede odsevi na dni pod ogrskim gospostvom. Ta rod, ki je zrasel v slovenskih ljudskih in srednjih šolah in se je prostovoljno priključil splošnim slovenskim gibanjem, se je otrešel vsakršne vendslovenske in drugačne madžarofilske usmerjenosti ter nima nikakih zvez s pojavi v ogrskem kul-

turnem in političnem življenju. Budimpešta mu ni več središče Prekmurja, zato je v tem rodu mogla nastati živa zahteva po uvedbi knjižne slovenščine v prekmurski tisk. Ta terjatev je živa, močna, neuklonljiva, zato se bo z vedno večjo in rastočo odločnostjo še marsikdaj ponovila. Na to mora biti prekmurska evangeličanska gmajna pripravljena, s to zahtevo mora računati, saj tu ne gre za gesla nacionalističnega šovinizma, ampak za sestaven del slovenskega narodnega vprašanja.

Zahteva po postopni uvedbi knjižne slovenščine v evangeličanski tisk ni bila letos prvič izražena. V začetku življenja v tej državi je bila morda res prezgodnja, a evangeličani bi se morali že tedaj pripraviti, da se bo znova in z železno doslednostjo pojavljala. Preskrbeti bi si morali naraščaj, ki bi popolnoma, v govoru in pismu, obvladal knjižni jezik in se seznanil s slovenskimi narodnimi problemi. Saj sta že 1926 Plisar in Luthar v brošuri „Prëkmurja znameniti evang. mõžje“ tožila, da bi radi „esi pridõci jugoslovãnski bratje“ prekmursko knjižno nareãje „naednõk võztrëbili“ (str. 45). Od tedaj je minilo že dokaj let, a gospod D. v avgustovi številki „Düševnega lista“ še vedno pravi, da evangeličani še ne poznajo vprašanja enotnega knjižnega jezika, češ za nas to vprašanje še ne obstoji: „mi evangeličanci ne razmimo ešãe glãsa ãasa, pa odgovãrjamo z odlõãnim: nej!“ Tudi mi imamo pravico vprašati: „Kaj ste pa delali teh dvajset let?“ Odgovor nam odmeva: „Çakali smo, da drugi izvrše nalogo, kajti mi se bavimo samo z vero.“ Pravi odgovor je dal že 1924 Sušnik v „Prekmurskih profilih“: „Evangeličanom manjka mõža, ki bi bil kakor ognjeni steber, ki zgrinja vase vse in ki je v z r a s t e l i z p r e k m u r s k i h t a l“ (podãrtal M. R., brošura iz 1929, str. 32). Razmere so še vedno približno take kakor pred šestnajstimi leti, ko je pisal Sušnik svoje ãlanke: Polovica pastorjev je prišlekov tam nekod iz Madžarske, orientirani so na sever (Sušnik, str. 29). Dodati moramo še to, da obiãajno govore ogrski in da se med njimi najde še kdo, ki ne obvlada popolnoma niti prekmurskega nareãja, da o knjižni slovenšãini sploh ne govorimo. Protinaraven pojav je, da je odgovorno vodstvo slovenske protestantske druŹine veãinoma v neslovenskih rokah. Domaãega duhovniškega naraščaja skoraj nimajo. Ali je res tu najodloãilnejši faktor finanãno stanje? Številke o umrljivosti nam dajo tudi marsikaj slutiti. Porazna je statistika prekmurskega seniorata za l. 1939.: rojenih je bilo 277, umrlo je 344 vernikov. Rod, ki mu je ponos na Küzmiãa in druge znamenite evangeliãanske mõže le „afront proti slovenstvu“, se ne zaveda, da nima veã v sebi onega idealizma, one mõci in sile in vere in ljubezni, da bi nadaljeval zaãeto slovensko delo“. (Sušnik, str. 32). Zato je nadvse znaãilna izjava, da evangeliãani ã a k a j o od literarno-kulturnih delavcev zblíževalnega dela. Ta taktika ãakanja je vredna fatalistiãnega orientalskega meniha. Pri evangeliãanih ni bilo v skladu s to taktiko oklevanja dolgo ãasa nikakih resnih poskusov s knjižno slovenšãino; uvedli so le slovenski ãrkopis. V zadnjem ãasu je izšla Darvaševa verouãna knjiga. Prepriãani smo, da pomeni izpremëmbo taktike ãakanja in vdanosti v usodo. Naj bo zaãetek nove dobe, naj ji sledijo druga dela! Kljub tej knjigi pa trdi gospod D. v „Düševnem listu“: „Ešãe je nej prišo té ãas“. Slovenske šole so v teh dvajsetih letih kljub vsem napakam mnogo storile, tudi slovensko ãasopisje se je razširilo med ljudstvo, mladi rod razume slovenšãino, tudi mnogim med starejšimi ni ãisto tuja. Vendar pravi gospod D.: „Ešãe je nej prišo té ãas. Naši literãrno-kulturni delavci so ešãe nej opravili dela, ešãe so nej odprli vüh i düš našega národa pred slovenšãinov.“

V dvajsetih letih življenja v novi državi so naši evangeliãani preskusili razliãne kombinacije v političnem življenju in se vezali s to in ono skupino. Še vedno so polni nezaupanja, češ da so manjšina, oziroma degradiranci, katerih poloŹaj se je z letom 1919. omajal. Po Kardoševi smrti narodno-zavedno pešajo, knjiŹevno niso veã tvorni in le ãuvavajo izroãilo. Voditelji te konfesionalne skupine se ob prikljuãitvi niso znašli, saj so bili narodno odtujeni ali tujci (Mladí Prekmurec 1939, str. 147). Ob otvoritvi soboške gimnazije v oktobru 1919 se je veãina slovenskega ljudstva navduševala za novo šolo; Madžari,

madžaroni in protestantje so pa razvijali ostro agitacijo zoper njo. (Zbornik „Slovinci v desetletju 1918—1928“, str. 728). Zakaj so prva leta evangeličani bojkotirali gimnazijo (Sušnik, str. 24), zakaj so se posamezniki udingali Mikolovi „Domovini“, zakaj so v septembru 1921 demonstrirali proti Jugoslaviji pred razmejitveno komisijo v Soboti in Puconcih (Zbornik „Slovenska krajina“, str. 98), zakaj takrat niso čakali in se bavili z vero? Zakaj niso takrat izrekli besed, da dela krivico, kdor hoče „cerkvi i veri podrejeno mesto dati v življenji našega naroda“? Vse ob svoji priliki — takrat te besede niso bile oportune, zato so jih zamolčali.

Teh žalostnih dejstev iz preteklosti se mladi rod ne spominja, vedo pa zanje še voditelji. In ti voditelji so ostali domalega isti, kakor so bili tedaj. Ti ljudje so vodili evangeličanske Prekmurce tako, da še sedaj slišimo vzklík: „Ešče je nej prišo té čas.“ Vendar navkljub trditvi, da še ni prišel čas, vztrajamo pri tem, da se je po dveh desetletjih približala doba, v kateri naj se začne postopno uvajanje slovenskega jezika v prekmursko evangeličansko cerkev. Nihče ni zahteval, da bi se reforma izvedla preko noči, z dekretiranim ukazom. Kdor količkaj pozna razmere, ne bo terjal, da bi evangeličani preskočili tisočletni ogrski prepad, ampak bo pričakoval od njih, da začno graditi dober in trden most. Od evangeličanskih piscev, ki se v slovenskih šolah niso imeli prilike naučiti knjižnega jezika, ne moremo zahtevati, da bi opustili pisanje v domačem narečju. Za tiste pa, ki so se v šolah učili knjižne slovenščine, se nam zdi zahteva, da bi začeli pisati v slovenskem knjižnem jeziku, sama po sebi umevna — če se priznavajo k slovenski skupnosti. Dvajset let je bila evangeličanska ideologija: Če je notranja povezanost med prekmurskim ljudstvom in Slovenci onstran Mure, se bo s a m a o d s e b e vpeljala slovenščina v evangeličansko cerkev in tisk. Ta ideologija je jalova in defetistična. Prekmurski protestantje naj jo opuste, iznebe se naj nezaupanja in se prostovoljno pridružijo slovenski skupnosti.

Ugovor, da so Prekmurci pod tisočletnim ogrskim gospostvom ohranili svoje narečje in da ga morajo še sedaj čuvati kot dragocenost, ki si je ne dajo iztrgati, je prazen. Prekmursko knjižno narečje je v sedanjem času le še ovira popolni združitvi slovenskega naroda, ne pa pogoj napredka. Zato je umestna opomba, da je evangeličanska cerkev ne samo konservativna, ampak reakcionarna, da ni izpolnjevala svojih dolžnosti do narodne celote in da je preslišala klic časa. Prekmurske, panonske posebnosti pa bodo ostale in prešle v slovensko kulturo. (Slovenija 24. novembra 1933: „Pravilno stališče bo pač brez dvoma, da je nesmisel trebiti med Prekmurci njih posebnosti, ki brez dvoma obstajajo; nasprotno: delati se mora na tem, da preidejo značilnosti tudi v splošno slovensko duševnost. Prim. tudi Bašev članek v zborniku „Slovenska krajina“, str. 114.)

Še nekaj o delitvi dela in dolžnosti. „Mladi Prekmurec“ kljub težkim razmeram kot glasilo mladih prekmurskih izobražencev vrši svojo dolžnost v krogu, kateremu je namenjen. Da bi pa še zabaval in vzgajal prekmursko ljudstvo ter bil obenem posrednik med knjižno slovenščino in prekmurščino, je prehuda zahteva. List s tem namenom bi morali pokreniti krogi, ki pravijo: „Ešče je nej prišo té čas.“

H koncu naj poudarim, da protestantje niso državljani druge vrste in da so ravnopravni drugim Slovincem. Pozabljene so napake preteklosti, po dvajsetih letih nihče več ne misli na zmedene prevratne dni. Prekmurski evangeličani naj store svojo dolžnost do slovenske narodne celote, pokažejo naj dobro voljo, sicer bo kdo upravičeno domneval, da je čuvanje prekmurskega knjižnega narečja v svoji globini tudi sredstvo kulturno politične sabotaže. Trdovratno vztrajanje pri prekmurskem knjižnem dialektu v marsikaterem pogledu pomeni krepitev revizionističnih pozicij in vendslovenske teorije, dočim je uvajanje knjižne slovenščine progresivno dejanje v smeri jačenja slovenskega narodnega jedra.

M. Ravbar.